№ 59 Ապրիլ 9 (21) 1880 Ապրիլ 9 (21) № 59

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ։

Ոչտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Ռացի կիրակի և տօն օրերից)

Բայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով։

Բայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայոց օրգան.—Ներքին տեսութիւն։ Ներքինների խնդիրը Կերօպայում և Ռուսաստանում, Նամակ Ալաշքերտից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Ֆորտանա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Բայտարարութիւններ։—Բանասիրական։ Խնդիրը։

ՀԱՅՈՑ ՕՐԳԱՆ

Ընթերցողը կարդացած կը լինի «Մշակի» մէջ, որ ակադեմիկոս Պրուդնիկով դիտաւորութիւն ունի հրատարակել Մոսկվայում մի ամսագիր և մի լրագիր, որոնք կը պարապեն Արևելքի ուսումնասիրութեամբ։

Ամսագիրը կը հրատարակվի ռուսերէն լեզուով իսկ լրագիրը երեք լեզուներով հայերէն, ռուսերէն և ֆրանսերէն լեզուներով։

Ի հարկէ դա ուրախալի երևույթ է, որ վերջապէս Արևելքը դառնում է ռուս գրականութեան և լրագրութեան ուսումնասիրութեան առարկայ։ Ռուսաստանը շատ քիչ տեղեկութիւն ունի արևելեան ազգերի կեանքի մասին և պ. Պրուդնիկով, ինչպէս երևում է, կամենում է միջոց տալ ռուս հասարակութեանը ծանօթանալ արևելեան ազգերի կեանքի հետ։

Բայց բացի այդ տեսակ ամսագրից և լրագրից, հարկաւոր կը լիներ որ մայրաքաղաքներից մէնի, կամ Մոսկվայի, կամ Ս. Պետերբուրգի հայերը մտածէին վերջապէս հիմնել իրանց օրգան ռուսերէն լեզուով։

«Մշակի» հրատարակման ամբողջ ընթացքի ժամանակ մենք անդադար յայտնում էինք այդ միտքը։ Մենք ընդդէմ էինք Ս. Պետերբուրգի մէջ հայոց լեզուով ամսագիր հրատարակելու մտքին և ընդհակառակն առաջարկում էինք հիմնել մի ռուսերէն լրագիր, կամ ամսագիր, որ դառնար Ռուսաստանի հայերի շահերի օրգան։

Եւ ահա հրէաներն անգամ կարողացան այդ միտքը իրագործել։ Նրանք ունեն Ռուսաստանում երկու լրագիրներ ռուսերէն լեզուով, մէնը «Разсвѣтъ», իսկ միւսը «Русскій Еврей» վերնագրով։ Եւ նրանք համարձակ գրում են իրանց լրագրի ճակատի վրա «Ռուսաստանի հրէաների օրգան»։

Ուրեմն շատ բաներում, մենք հայերս ստիպված ենք այժմ օրինակ վերցնել հրէաներից։

Ս. Պետերբուրգի և Մոսկվայի հայերը բոլոր միջոցներ ունեն իրագործել այդ տեսակ օրգան. ռուս մայրաքաղաքներում կան և ուսումնական հայերը և բազմաթիւ հայ ուսանողներ, որոնք կարող էին աշխատակցել լրագրին և վերջապէս հարուստ հայեր, որոնք նիւթական միջոց կարող էին տալ մի օրինաւոր օրգան հիմնելու և պահպանելու համար։

Եւ մենք հաւատացած ենք որ այդ տեսակ լրագիր շատ բաժանորդներ կունենար։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ ՆԵՐՕՊԱՅՈՒՄ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

II

Պ. Մէչնիկով արտասահմանի մէջ բնակվող երևելիների դրութիւնը նկարագրելուց յետոյ, խօսում է Ռուսաստանի երևելիների մասին։

Մանկավարժութիւնը հետազօտելով ուսումնարանների դրութիւնը այն եզրակացութիւն է հանում, որ նրանցից շատերը գիտութեան պահանջներին չեն համապատասխանում։ Ռուսաստանի ուսումնարաններից շատերը այդ թիւն են պատկանում։ «Педагогическій музей», մեր ամենատաք մանկավարժական թերթը, ասում է հեղինակը, կրթութեան եղանակը չը քննելով, իր առաջին համարներում ընդարձակ յօդուած է նուիրում մեր ուսումնարանների առողջապահական պայմաններին։ Բժիշկ Զուրիօվսկու պաշտօնական քննութիւնների վրա հիմնված, այդ յօդուածը նկարագրում է Պօլցկի գիւղական գիմնազիայի դրութիւնը։

Ուսումնարանի ազդեցութեան մասին երեխաների կազմակերպի վրա սկսին խօսել 30 տարի սրանից առաջ։ Լուսաւորութեան մինիստրութեան թերթը 1869 թուին յայտնել է, որ «Ռուսաստանի մէջ շատ անգամ հասարակութենից գանգատներ են լսվում, թէ երեխաները գիմնազիաներում իրանց այժերին անհամեմատ աշխատանքներով են ծանրաբեռնված և որ այդ գանգատները շատ անգամ իրաւացի են լինում»։ Ուսումնարանական իշխանութիւնը այն ժամանակ աշխատում էր ոչնչացնել այժերին անհամեմատ պարապմունքների վատ ազդեցութիւնը երեխաների առողջութեան վրա։ Առողջութիւնը ամրացնելու համար ամէն տեղ սկսեցին մարմնամարզութիւն դաս տալ, բայց այդ բաւական չէր։ Արտասահմանի մէջ բժիշկների հսկողութիւնը ուսումնարանների առողջապահական պայմանների վրա անհրաժեշտ են համարում։ Ռուսաստանի մէջ բժիշկը ուսումնարանի մէջ օտար անձն է համարվում։ Մինչդեռ նա կարող էր հսկայնել ուսուցչին, որ 10—12 տարեկան երեխային երկար ժամանակ կանգնեցնում է նստած, և նա ծանր կերպով գնաց, նստեց իր համար պատրաստած օթոցի վրա։

—Ո՞ւր է վարպետ Պետրոսը, չէ՞ երևում, հարցրեց էֆէնդին իր չուրջը նայելով,—ես նրան տեսնել էի ուզում, ես նրա հետ շատ հարկաւոր գործ ունէի։

Դրացի Օհան պատասխանեց, թէ վարպետը դընացել է մերձակայ գիւղը բանելու համար։

—Ափսոս, չատ ափսոս, որ տեսնել չը կարողացայ. ես նրա հետ հարկաւոր գործ ունէի, կրկնեց էֆէնդին, և սկսեց բացատրել, թէ Թագաւորական զորքերին պայար տեղափոխելու համար իրան պէտք են շատ սայլեր, և ցանկանում է վարձել մի մշական հիւսն, որ ճանապարհների վրա սայլերը վերսավելիս, նորոգէր նրանց, և վարպետ Պետրոսից աւելի յարմար մարդ չէ գտնում, և կամենում է նրան սմի լաւութիւն անել, որ նա չանվէր այդ գործից, և մի քանի ամիսների համար արուսնակ պարապմունք ունենար։

Թէև էֆէնդին առաջուց գիտէր, որ վարպետը տանը չէ, թէև նրան ամենեին վարպետ հարկաւոր չէր, որովհետև զորքերին պայար տեղափոխելու համար նա գիւղացիների սայլերը և անասուններն էլ գործ ածում, բոլորովին ձրի, առանց մի փարայ վճարելու, և եթէ մի սայլ վճարվում էր, իրանք տէրերն էին չնչել տալիս,—բայց էֆէնդին այս խօսքերը ասելու մէջ մի առանձին նպատակ ունէր։ Աղքատ արհեստաւորի կինը, Սուսանը, լսելով էֆէնդու խոսքումները, ուրախացաւ, մտածեց, թէ այդ հիւրից մեծ չաներ կարող են ստանալ, թէև նրա ինքնակոչ հիւր լինելը սկզբում այնքան ծանր և անախորժ երևեցաւ իրան։ Պէտք էր մի յոյսով քաղցրացնել միամիտ տանտիկնոջ սիրտը,—այդ էր հարկաւոր էֆէնդուն։

Էֆէնդին միայն նստած էր։ Դրացի Օհան գնացել վրա սպասում էր, որ նրանից թոյլատրութիւն ստանայ, որ ինչն էլ նստէ։ Այդ չորքը ստացաւ

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱՆՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

Իբ.

Ամենամեծ մարդկին անգամ ունենում են խոշոր թուլութիւններ։ Թօմաս էֆէնդին թէև մեծ մարդերի կարգին չէր պատկանում, բայց Արարատի գաւառում հսկայ էր համարվում։ Առիւծ չէ գտնված տեղում ագուէան էլ խոշոր գազան է։ Այդ մարդն էլ, որքան գործունեայ, որքան ճարպիկ էր, գարձեալ ունէր իր փոքրիկ թուլութիւնները։ Ամբողջ ցերեկը անկացնելով իր պաշտօնին վերաբերեալ աշխատութիւնների, գիւղերները շատ անգամ ըանացնում էր նա զանազան տեսակ անարդարական քէֆերով, և թոյլը պաշտօնատարների մոլութիւններին հետևելով, արաղ էր խմում, աղջիկներ ու տղաներ էր պար ածում, և իրան շրջապատում էր զանազան տեսակ ալաչիներով (երաժիշտ)։ Ամեն մի գիւղ մտնելիս, ամեն մի գիւղացու խրճիթի դռները բաց էին նրա առջև։ Ով կարող էր չընդունել այդ բարձրաստիճան հիւրին (Ղազիալաանին, գիւղացին պատիւ էր համարում իրան, երբ Թօմաս էֆէնդին տար կը կոխէր նրա չէզքի վրա, թէև նրանից չէր շ՚ավում, ուստեցնում էր, խմեցնում էր,—բայց այդ էլ բաւական էր, որ Թօմաս էֆէնդին կը սկսէր ամուսնական գարի ալչվով նայել իր հիւրասիրողի վրա։

Մի երեկոյ գիւղիր մի աղքատ գիւղացու տանը լուր տուեց, թէ էֆէնդին պէտք է հիւր լինի։ Տան տէրը մի քանի գիւղերի միակ արհեստաւորն էր, չինում էր երկրագործական անօթներ, նորոգում էր վնասված գումաններ, արօրներ, սայլաներ և այլն։ Նա բան մնծի մասին իր տանը չէր գանվում, որովհետև ման էր գալիս գիւղից գիւղ և իր համար գործ էր պտռում։ Այս երեկոյ նոյնպէս տանը չէր։ Արհեստաւորի կինը պատասխանեց զրզիրին, թէ մարդս տանը չէ, ինչպէս կարող ես ընդունել էֆէնդուն։

—Մարդդ տանը չէ, տունը իսօ իր տեղն է, ասաց զրզիրը կոչտ կերպով։

Այդ զրզիրը կոչվածներն էլ մի առանձին պաշտօն են խեղդ գիւղացու համար։ Դրանք պաշտօնական անձնիրների որսորդական շներն են. սաստիկ հոտառութիւն ունեն, և խիստ վարժված են, թէ տեսնելով ինչ ճանապարհներով պէտք էր հետամուտ լինել որսին....

Արհեստաւորի կինը չուրտան մնաց և խօսք չը դտաւ պատասխանելու զրզիրին։

Զրզիրը իր հրամանը կատարած համարելով, հեռացաւ, ասելացնելով.

—Էֆէնդին կը գայ, երբ հրազները կը վառվին։

Խեղճ կինը մի քանի բոպէ, որպէս քարացած, կանգնել էր իր խրճիթի դռանը, և չը գիտէր, թէ ինչ պէտք էր անել։ Նրա տղամարդը տանը չէր, նրան անվայել էր մի օտար և անծանօթ հիւր ընդունել իր մօտ։ Նա մտաբ իր դրացի Օհան խրճիթին և խնդրեց նրան, ասելով.

—Եղբայր Օհօ, զրզիրը լուր տուեց, թէ էֆէնդին այս գիշեր մեզ մօտ պիտի լինի. մարդս տանը չէ, իր Ատուծոյ, եկէք և կատավարեցէք նրան։

—Այս ինչ բան է, պատասխանեց Օհան բարկանալով,—այս գիշերում էլ ուրիշ տուն չը կայ։

—Ցնծ իմանում, ասաց կինը վշտացած ձայնով,—զրզիրը այսպէս պատուիրեց։

Դրացի Օհան խոստացաւ, որ ինքը կընդունէ հիւրին և կնոջը մենակ չը թողնի։

Թօմաս էֆէնդին այնքան ծանօթ էր այս գաւառի հետ, որ ամէն մի գիւղ մտնելիս, չատ լաւ ընտրութիւն անել գիտէր իշխանների մէջ, թէ որ տունը աւելի յարմար էր գիշերելու համար, նրա ճաշակը այդ մասին բաւական զարգացած էր։ Գիւղաւոր պայմանները, որ համապատասխանում էին նրա պահանջներին, դրանք էին, որ տան տէրը աղքատ և փոքր ինչ յիմար լինէր, և եթէ յիմար չէր, պէտք է գտնէ խելոք հետ սէր ունենար (երկու յատկութիւններ, որ շատ չեն զանազանվում միմեանցից) և ամենագլխաւորն այն էր, որ պէտք է տան մէջ գտնվեր մի գեղեցիկ կանայի դէմք, որի վրա նայելը զուարճութիւն պատճառէր նրան։

Բայց այս գիշեր ընտրած իշխանը մասամբ չէր համապատասխանում էֆէնդու պահանջներին. տան տղամարդը, վարպետ Պետրոսը, մի համեստ և աչխատասէր արհեստաւոր էր, ոչ յիմար էր և ոչ խելոք հետ սէր ունէր։ Այսուամենայնիւ, էֆէնդին չէր սխալված իր ընտրութեան մէջ, որովհետև տղամարդը տանը չէր, կինը վատ չէր դէմքով, իսկ նրա հասած քոյրը իր գեղեցկութիւնով գիւղի մէջ առաջին աղջիկն էր համարվում։

Գիւղի խրճիթների մէջ ճրագները վառվեցան։ Արհեստաւորի կինը, Սուսանը, թոնրի վրա կերակուր էր պատրաստում։ Արհեստաւորի քոյրը, մանկահասակ Վառվառէն, իւղի մէջ հաւեր էր տապակում։ Դրացի Օհան զանազան կարգադրութիւններ էր անում, որ ոչինչ պակաս չը լինի և ամեներ էր անում, որ ոչինչ պակաս չը լինի և ամեներ բան վայելուչ լինի պատուելի հիւրին ընդունելու համար։ Բոլորը պատրաստ էր, երբ յայտնվեցաւ էֆէնդին զրզիրի առաջնորդութեամբ։ Զարմիկներ այս գիշեր նա իր հետ չէր վեր առել, նրանց մի ուրիշ տեղ հիւր էր տուել։

Դրացի Օհան ընդունեց էֆէնդուն ամենայն խոնարհութեամբ, և նա ծանր կերպով գնաց, նստեց իր համար պատրաստած օթոցի վրա։

—Ո՞ւր է վարպետ Պետրոսը, չէ՞ երևում, հարցրեց էֆէնդին իր չուրջը նայելով,—ես նրան տեսնել էի ուզում, ես նրա հետ շատ հարկաւոր գործ ունէի։

Դրացի Օհան պատասխանեց, թէ վարպետը դընացել է մերձակայ գիւղը բանելու համար։

—Ափսոս, չատ ափսոս, որ տեսնել չը կարողացայ. ես նրա հետ հարկաւոր գործ ունէի, կրկնեց էֆէնդին, և սկսեց բացատրել, թէ Թագաւորական զորքերին պայար տեղափոխելու համար իրան պէտք են շատ սայլեր, և ցանկանում է վարձել մի մշական հիւսն, որ ճանապարհների վրա սայլերը վնասվելիս, նորոգէր նրանց, և վարպետ Պետրոսից աւելի յարմար մարդ չէ գտնում, և կամենում է նրան սմի լաւութիւն անել, որ նա չանվէր այդ գործից, և մի քանի ամիսների համար արուսնակ պարապմունք ունենար։

Թէև էֆէնդին առաջուց գիտէր, որ վարպետը տանը չէ, թէև նրան ամենեին վարպետ հարկաւոր չէր, որովհետև զորքերին պայար տեղափոխելու համար նա գիւղացիների սայլերը և անասուններն էլ գործ ածում, բոլորովին ձրի, առանց մի փարայ էր գործ ածում, բոլորովին ձրի, առանց մի փարայ վճարելու, և եթէ մի սայլ վճարվում էր, իրանք տէրերն էին չնչել տալիս,—բայց էֆէնդին այս խօսքերը ասելու մէջ մի առանձին նպատակ ունէր։ Աղքատ արհեստաւորի կինը, Սուսանը, լսելով էֆէնդու խոստումները, ուրախացաւ, մտածեց, թէ այդ հիւրից մեծ չաներ կարող են ստանալ, թէև նրա ինքնակոչ հիւր լինելը սկզբում այնքան ծանր և անախորժ երևեցաւ իրան։ Պէտք էր մի յոյսով քաղցրացնել միամիտ տանտիկնոջ սիրտը,—այդ էր հարկաւոր էֆէնդուն։

Էֆէնդին միայն նստած էր։ Դրացի Օհան գնացել վրա սպասում էր, որ նրանից թոյլատրութիւն ստանայ, որ ինչն էլ նստէ։ Այդ չորքը ստացաւ

գնեցնել, կամ չոքացնել նրան, երեխայի համար կատարեալ տանջանք է: Այդ բոլորը ֆիզիկական ծանրաբեռնութիւններ են, իսկ մտաւոր ծանրաբեռնութեան ժամանակ աւելի էլ մեծ սխալներ են լինում: Օրինակ, երբ մանուցոյց են լինում աշակերտներին մեծ քանակութեամբ մի և նոյն դասատան մէջ թողնելու վրա, մանկավարժները պատասխանում են, որ աշակերտների մի երրորդական մասը թողնում են նոյն դասատուները այն զլուսաւորութեամբ, որպէս զի նրանց մնաւորապէս չը ծանրաբեռնեն, ոյժերից վեր աշխատանք չը տան: Իրանք նոցունները ինդրում են շատ անգամ, որ իրանց երեխաներին մի և նոյն դասատանը երկու տարի պահեն, որպէս զի սովորածը մնայ նրանց յիշողութեան մէջ, իսկ շատ անգամ զանգատվում են, որ երեխաներին ի զուր են անցկացրել միւս դասատուներ:

Բժիշկ Զուբրովսկի ասում է, որ այժմեան կրթութեան ձևը վատ ազդեցութիւն է ունում կազմուածքի վրա և գլխաւորապէս աչքերի վրա: Այդ պատճառով նա խորհուրդ է տալիս շատ ժամանակ նուիրել երեխայի ֆիզիկական զարգացմանը և նրան օրվայ 3/4 չը սահմանել գրքերով պարապել: Բժիշկ Վիրենիուսից Վիդենսկի գիմնազիայի մէջ ասած հետազօտութիւններից երևում է, որ երեխաներից շատերի մարմնական կերպարանքը անբաւականացուցիչ է, կաշին զունատ, չոր, բարակ, երեխաների միայն կէս մասի մազերը լաւ զարգացած են: Ոգեորութեանը ամենն բան վերաբերում են, մինչև ընդհանրապէս աշակերտները աշխատելու ցանկութիւն ունեն, բայց չեն կարողանում: Հեղինակը խորհուրդ է տալիս ուշադրութիւն դարձնել 10—13 տարեկան երեխաներին առաջին երկու դասատուների կուրսը անցնելու ժամանակ, իսկ Ծնողների և վերակացուների խորհուրդները:

Նոյն «Педагогический Музей» թերթի մէջ տպված են պրոֆեսոր Լեսգաֆտի հետազօտութիւնները ուսանողական հասակում հիւանդանալու մասին: Հեղինակը գտնում է, որ առողջապահական առաջին պայմանը, երեխայի բնական զարգացումը չարգելելու մասին, Ռուսաստանում չէ կատարվում: «Մեր միտքն երեխաները և պահանջողութիւնը, որ երեխան կոձկված լինի, արգելում են երեխայի կուրծքի, բողքի և փորի զարգացումն:»

Մեր ուսումնարաններում երեխաների հանգստութեան համար ոչինչ չարմարութիւն չը կայ: Պահանջվում է, որ երեխան որքան կարելի է շատ կանգնի. պէտք է մեծերը նրա տեղ լինեն: Իսկ գիտութիւնը դրան հակառակ է: Երեխաները այնքան չեն ուտում և բաց օդի մէջ չեն լինում, որքան հարկաւոր է թեզ կազմուածքի համար: Այդպիսով մարդ գեռ ուսումնարանի նստարանի վրա անողորմ հիւանդութիւն է ստանում:

ՆԱՄԱԿ ԱՌԱՔԱԼԱԴԻՑ

—

22 մարտի

Կարդալով ձեր լրագրերի էջերում վանայ զաւառի մեր ազգայնոց ազէտալի վիճակը, չը կամենցանք մենք ևս անմասն մնալ ուսում հանգանելութիւն բաց արինք կանանց սեռի մէջ, ուր հաւաքվեցաւ 143 ր. 30 կ., որոնք ուղարկելով ձեզ, խնդրում ենք հասցնել ուր հարկն է, տպելով միանգամայն նուիրատուների անունները. Տիկին Փեփրոնիէ Յարութիւնեանց 4 ր., տ. Արեքնազան Վարդանեանց 3 ր., տ. Արրուէի Երեցփոխեանց 3 ր., Դաշուէի Յովհաննէսեանց 3 ր., տ. Դաշուէի Գրիգորեան 3 ր., տ. Արեքնազան Նալբանդեանց 3 ր., տ. Շողակաթ Յարութիւնեանց 3 ր., տ. Սոլոմէ Բարդանց 3 ր., տ. Իշարեր Շահպարեանց 3 ր., տ. Մարիամ Յարութիւնեանց 3 ր., տ. Արրուէի Մառանեանց 3 ր., տ. Վերոնիկայ Թորոսեանց 3 ր., տ. Նունիա Գարբիեանց 3 ր., տ. Աշխէն Բաթչինեանց 3 ր., տ. Հռիփսիմէ Մարգարեանց 3 ր., տ. Աննա Ղազանճեանց 2 ր., տ. Վերոնիկայ Աւետիքեանց 2 ր., տ. Հռիփսիմէ Մարգարեանց 2 ր., տ. Աննա Ազատեկեանց 2 ր., տ. Աննա Զարուհանեանց 2 ր., տ. Մարիամ Յարութիւնեանց 2 ր., տ. Մարիամ Մարգարեանց 2 ր., տ. Հեղինէ Մարգարեանց 1 ր., տ. Նազլու Մարգարեանց 1 ր., տ. Մարիամ Մեակեկեանց 1 ր., տ. Հերիմնազ Պիտիկեանց 1 ր., տ. Փեփրոնիէ Տէր-Կիրակոսեանց 1 ր., տ. Իւզաբեր Փեշտամալճեանց 1 ր., տ. Գայանէ Մեծատուեանց 1 ր., տ. Կատարինէ Նուրեանց 1 ր., տ. Հեղինէ Աւետիսեանց 1 ր., տ. Լիլա Թաթարեանց 1 ր., տ. Մարիամ Երզնկեանց 1 ր., տ. Շողակաթ Գասպարեանց 2 ր., տ. Գայանէ Կեցցեցեանց 1 ր., տ. Նաղլի Տիկրանեանց 1 ր., տ. Շողակաթ Շահպարոնեանց 1 ր., տ. Արքինազան Պապլնեանց 40 կ., տ. Փեփրոնիէ Ա-

Օնսի ուրախութեանը չափ չը կար:

—Գուշ միայն գործ յանձնեցէք, ազայ, այն ժամանակ կը տեսնէք, թէ Օնսն որպէս լաւ ծառայել գիտէ:

—Ոչչը որքան լաւ բանէ, այնքան իր գործն կանչացնէ...

—Ի Տարկէ, այդպէս է:

Լիֆէնդին այն կարգի մարդերից էր, որ պատահած տեղը այն ատիճան կը նպաստանար, կը փրվէր և կը բարձրացնէր իրան, որ ազարվաղի գանվելը չէր կարող նրա մտնելը, իսկ երբեմն այնքան կը փոքրանար, որ ասեղի ծակով անց կը կենար: Գիւղացու խրթնում, երբեմն նա շատ մտերիմ էր լինում, և վարվում էր այնքան ընտանեբար, որպէս մարդկի վարվում են մի յայտնի տեղերում, որոնց թշուառ բնակիչներին փողոցում պատահելիս ամաչում են գլուխ տալ...

Պէտք էր մի խոստմնոքով կաչառել գրացի Օնսին, նա այսպէս այս գիշեր տան տիրոջ պաշտօն էր կատարում. Եւ միամիտ գիւղացին բոլորովին հաւատալով նրան, յայտնեց իր խորը չը նորհակալութիւնը, ասելով.

—Աստուած քեզ երկար կեանք տայ, ազայ, Աստուած ձեր ձեռքը մեր գլխից անպակաս անէ:

Ընթրիքի ժամանակ էր. Յայտնվեցաւ Վառվառէն լուացվելու պարագայքը ձեռքին բռնած, և ջնորհալի կերպով դրեց Լիֆէնդու առջև, նա սկսեց լուանալ իր ձեռքերը: Յետոյ տարածեց նա սեղանի սփոցը, հաց դրեց, և կերակուրները, որքան որ պատրաստված էին, բոլորը միանգամից չարեց սեղանի վրա, իրանց պատշաճաւոր տեղերում: Այդ բոլոր սպասաւորութիւնների ժամանակ երեսում էր անմեղ ազնիկայ անմամբռնութիւնը, խառն երկչոտութեան և ամօթխածութեան հետ, որ զարդացել էին նրա մէջ փակված միաձև շորերը և պահանջողութիւնը, որ երբեմն կոձկված լինի, արգելում են երեխայի կուրծքի, բողքի և փորի զարգացումն:

Մեր ուսումնարաններում երեխաների հանգստութեան համար ոչինչ յարմարութիւն չը կայ: Պահանջվում է, որ երեխան որքան կարելի է շատ կանգնի. պէտք է մեծերը նրա տեղ լինեն: Իսկ գիտութիւնը դրան հակառակ է: Երեխաները այնքան չեն ուտում և բաց օդի մէջ չեն լինում, որքան հարկաւոր է թեզ կազմուածքի համար: Այդպիսով մարդ գեռ ուսումնարանի նստարանի վրա անողորմ հիւանդութիւն է ստանում:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 31 մարտի

Ձեր պատուական լրագրի թերթերից տեղեկանալով երբեմն փառքով ու պատով պանծացնում վասպուրական երկրի մեր արիւնակից հայ եղբայրների այն անմիտիթար և անխախանձելի դրութիւնը, որի գլխաւոր և միակ պատճառն է սովը, մարդկային որոյ յատուկ կարեկցութեան ձայնը և հայ անունը ինձ քաջալերեց իմ ծանօթներից հանգանակութիւն հաւաքել՝ և յանձնել ձեր յարգութեանը, խոնարհաբար խնդրելով այս չնչին գումարը ընդունել ինձանից և հասուցանել ըստ պատվաբերին, ընդ նմին չը զլանալով դրատարակել և այն անձանց՝ անունները և ազգանունները, որոնք չը խնայեցին իրանց սրտից բղխած ազնվութիւնը ձգել կարօտեալների գանձանակի մէջ:

Յոյն Եօրի Կիպրիանի 3 ր., Սօլոմոն Բայսաղալով 3 ր., Յովհաննէս Գէորգեանց 2 ր., Արիստակէս Մէլիքաղմիրեանց 1 ր., Կասարինէ Մարգարեան 1 ր., Մելիքսէթ Մարգարեանց 1 ր., Յովհաննէս Խանկէլեան 1 ր., Մարգիս Յարութիւնեան 1 ր., Հ. Կովալենко 1 ր., Զօլաքի Զօրքի 1 ր., Մ. Տէր-Յովհաննէսեան 1 ր., Վասս Քամոյեվ 1 ր., Եփրեմ Խաչակով 1 ր., Արամ Կուլոյեվ 1 ր., Կարապետ Վարդանով 1 ր., Արամ Մանկիսով 1 ր., Պ. Կուզանով 1 ր., Սարգիս Ղարիբով 1 ր., Մոսէս Տէր-Աւագեանով 1 ր., Գրիգոր Բարանցով 1 ր., Մաստեսի Սերոբ Թերզեանեանց 1 ր., Աւետիք Գրիգորով 1 ր., Արշակ Ղանդաղարով 1 ր., Ուսուփ Շերիֆ-օղլի 1 ր., Գոգոս Պետրոսեանց 1 ր., Մնացական Ասվերդով 1 ր., Գրիգոր Սոնվանով 1 ր., Գիորգի Տէր-Աւատուրով 1 ր., Ցնան Սարգիսով 1 ր., Գ. Ֆ. 1 ր., Անյայտ ումն 1 ր., Եղբայր Խաչիկարեով 1 ր., Եղանէ Լոմինով 1 ր., Յովհաննէս Մկրտումով 1 ր., Մ. Յովհաննեան 1 ր., Մկրտիչ և Կոնս Լազարով 1 ր., Նիկոլայ Մէլիք Մուրադով 1 ր., Անյայտ ումն 1 ր., Անյայտ անձինք 8 ր. 70 կ., Դաւիթ Թորոսով 60 կ., Անյայտ ումն 60 կ., Աստուածատուր Տէր-Մարտիրոսեանց 50 կ., Մոսէս Գէորգեան 50 կ., Մարմնոտ Դերիք օղլի 50 կ., Սիմէոն Առաքելեան 50 կ., Խաչատուր Բուտիքեան 50 կ., Մարտիրոս Եղանց 50 կ., Ազէքսանդր Խուրանց 50 կ., Անյայտ ումն 50 կ., Անյայտ ումն 50 կ., Սիմէոն Դաւիթեով 50 կ., Սիմէոն Եգիտխանով 50 կ., Սանդրօ Թօջափարովով 50 կ., Խաչատուր Խուտարեանց 50 կ., Բաղրատ Յովհաննէսեանց 50 կ., Գէորգ Բէկզարեանց 50 կ., Գէորգի Ղազարեան 50 կ., Զուրաբ Օքսենվ 50 կ., Աւետիք Վարդանով 50 կ., Թորոս Շեկոյեանց 50 կ., Հասրարձում Յարութիւնեանց 50 կ., Մարգարիտ Աւետիսեանց 40 կ., Բուղդասեանց 40 կ., Վասս Իւզբաչով 40 կ., Արտէմ Թունիով 40 կ., Եղիա Կարապետեանց 35 կ., Սարգիս Դաւիթեան 35 կ., Ռաֆայէլ Պապիկեանց 30 կ., Ազէքսանդր Տէր-Գէորգեանց 60 կ., Ռաժդէն Խուբրով 50 կ., Արութիւն Մուլդարովով 50 կ., Անյայտ ումն 1 ր., Նիկոլայ Մէլիք-Մուրադեանց 1 ր., Միհայիլ Լազրեվ 50 կ., Գիվի Գիվի-չվիլի 50 կ., Պէտրէ Զազիկով 50 կ., Ակորջանով 1 ր., Կիկօ Վաժիկաշվիլի 1 ր.: Դումարն է 72 ր. 10 կ.

Արտէմ Մարգարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Հաստատ աղբիւրից լսում ենք, որ վերջապէս մի հմուտ ուսուցիչ գաւառական քաղաքներից մէկում, ձեռնամուխ է եղել մանրամասնաբար քննելու մեր ուսումնարանների այժմեան անմիտիթար ուղղութիւնը, ներկայացնելով իր պրոգրամմեն, Աշխատութիւնը կը կրէ «Մեր ուսումնարանների բնիօրմ վերնագրը և կը տպվի «Մշակի մէջ.

—

Լսում ենք որ Թիֆլիսում նոր բացվելի «Մաքսիչեանս արհեստանոցի դիրեկտոր ընտրվել է հմուտ ինժիներ-տէխնիօլոգ Մ. Մկրտիչ Կարապետեանը. Մենք հաստատ գիտենք որ պ. Կարապետեանը հրաժարվում է իր ստացող երեք հազար ռուբլի առոնիկից և համաձայնվում է երկու հազար ստանալու, այն միտիթարութիւնով, որ այդպիսի զոհաբերութիւնը ծառայում է հայ հասարակութեան օգտին. Չենք կարող չը ողջունել երիտասարդ ազնիվ նօլեցի այդ ազնիվ վարմունքը, որի օրինակը շատ քիչ ենք տեսնում մեր այժմեան ինտելիգենցիայի մէջ.

—

Հաստատ աղբիւրից իմանում ենք որ Թիֆլիս-

նա. Գրքերը տարի վրա մնաց, սպասաւորութիւն էր անում, որովհետև արհեստաւորի տանը ոչ ծառայ կար և ոչ չափաւոր տղայ. Նա մի քանի աշակերտներ ունէր, որոնց իր հետ էր տարել. Ցանկիկինը և արհեստաւորի քոյրը չէին երևում, նրանք առանձնացել էին խրթին մի կողմում, որ բաժանված էր փիրի նստած տեղից ցած տախտակապատով, որի վերին մասը չէր հասնում առաստաղին և ծառայում էր որպէս չիրմայ.

Բայց նրանք պէտք է իրանց յարգանքը յայտնէին պատուելի հիւրին, այս պատճառով երկուսն էլ, թէ Սուսանը և թէ Վառվառէն, դուրս եկան իրանց թագստի տեղից, գիմեցին Լիֆէնդուն, և ձեռքերը պտերի վրա դնելով, հեռուից լուռ գլուխ տուին. Այդ նշան էր, թէ գրարով էք եկել.

—Շատ ապրիք, ասաց Լիֆէնդին, մի կողմնակի նայացք ձգելով նրանց վրա.

Ցանկիկինը երեսը ծածկված էր քօղով, իսկ մանկատասկ աղջիկը բաց էր. Նրանք կրկին հեռացան և սկսեցին ընթրիքի սեղանը պատրաստել.

Փոքրիկ խրթիթի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն. ոչ ոք չէր խօսում, բոլորը սպասում էին որ Լիֆէնդին խօսէ.

—Դու այժմ ինչով ես պարապվում, հարցրեց նա գրացի Օնսից.

—Ամբոխ եմ, ազայ, պատասխանեց Օնսն ծոծրակը քորելով.—Աստուած ինձ պատժեց, մի տարուայ մէջ մի քանի անբախտութիւններ պատահեցան. մեծ որդիս գնա լարը տարաւ...անասունները գնեց մատաղ դարձան... հիմայ արդէս էլ չէ բանում... մնացել եմ անգործ.

—Ափսոս, շատ ափսոս, ասաց Լիֆէնդին ցաւակցելով.—դու լաւ մարդ ես, Օնսո, ես քեզ ճանաչում եմ, ես չեմ թողնի, որ դու անգործ մրնաս, քեզ գործ կը տամ, ինձ հիմայ շատ մարդիկ են հարկաւոր.

—Գործ ասելն ինչ է կար.

—Գուշ միայն գործ յանձնեցէք, ազայ, այն ժամանակ կը տեսնէք, թէ Օնսն որպէս լաւ ծառայել գիտէ.

—Ոչչը որքան լաւ բանէ, այնքան իր գործն կանչացնէ...

—Ի Տարկէ, այդպէս է.

Լիֆէնդին այն կարգի մարդերից էր, որ պատահած տեղը այն ատիճան կը նպաստանար, կը փրվէր և կը բարձրացնէր իրան, որ ազարվաղի գանվելը չէր կարող նրա մտնելը, իսկ երբեմն այնքան կը փոքրանար, որ ասեղի ծակով անց կը կենար. Գիւղացու խրթնում, երբեմն նա շատ մտերիմ էր լինում, և վարվում էր այնքան ընտանեբար, որպէս մարդկի վարվում են մի յայտնի տեղերում, որոնց թշուառ բնակիչներին փողոցում պատահելիս ամաչում են գլուխ տալ...

Պէտք էր մի խոստմնոքով կաչառել գրացի Օնսին, նա այսպէս այս գիշեր տան տիրոջ պաշտօն էր կատարում. Եւ միամիտ գիւղացին բոլորովին հաւատալով նրան, յայտնեց իր խորը չը նորհակալութիւնը, ասելով.

—Աստուած քեզ երկար կեանք տայ, ազայ, Աստուած ձեր ձեռքը մեր գլխից անպակաս անէ.

Ընթրիքի ժամանակ էր. Յայտնվեցաւ Վառվառէն լուացվելու պարագայքը ձեռքին բռնած, և ջնորհալի կերպով դրեց Լիֆէնդու առջև, նա սկսեց լուանալ իր ձեռքերը: Յետոյ տարածեց նա սեղանի սփոցը, հաց դրեց, և կերակուրները, որքան որ պատրաստված էին, բոլորը միանգամից չարեց սեղանի վրա, իրանց պատշաճաւոր տեղերում. Այդ բոլոր սպասաւորութիւնների ժամանակ երեսում էր անմեղ ազնկայ անմամբռնութիւնը, խառն երկչոտութեան և ամօթխածութեան հետ, որ զարդացել էին նրա մէջ փակված կեանքից և օտար տղամարդերի հասարակութեան հետ հաղորդակցութիւն չունենալուց.

—Զուակս, հարցրեց Լիֆէնդին, մանկատասկ աղջկանից,—քո անունը ինչ է.

Նա կարմրեց, չփոմվեցաւ և սկսեց այս կողմ և այն կողմ նայել, որ մէկը իր փոխարէն պատասխանէ. Դրացի Օնսն ասաց, թէ անունը Վառվառէ է.

—Ինչ գեղեցիկ անուն է, ճշմարիտ, չատ գեղեցիկ անուն է, կրկնեց Լիֆէնդին հիացմունքով,—ես էլ մի քոյր ունեմ, այսպէս է կոչվում.

Այժմ Վառվառէի սառն դէմքի վրա փայլեց ժպիտի նման մի բան, երևի, նա ուրախացաւ, որ իրքը մի այնպիսի մեծ մարդու քրոջ անունն էր կրում, թէև Լիֆէնդին ամենևին քոյր չունէր, բայց պէտք էր Վառվառէն ևս մի բանով ուրախացնել.

Սեղանի վրա ուտում էին Լիֆէնդին և Օնսն միայն, Ինիկները այս կողմերում տղամարդերի հետ սեղանակից չեն լինում.

—Անշուշտ ջրաղացը ալիւր չի աղայ, նկատեց Լիֆէնդին.

Դրանով նա հասկացրեց, թէ պէտք էր մի բան խմել և հրամայեց զրաղիրին, որ գնայ, արագ բերէ. Դրացի Օնսն ներողութիւն խնդրեց, որ այդ մասին չեն մտածել, և տանտիկինը, որ չէր խօսում, մի կերպով հասկացրեց, թէ իրքը չուտով բերել կը տայ արաղը.

—Չէ, պատասխանեց Լիֆէնդին,—այդ իմ սովորութիւնն է, ամեն տան մէջ հաց ուտելիս, արաղը ես գինին պէտք է իմ հաշիվով լինեն.

Այդ իրաւ էր, Լիֆէնդին պատեակ ազգատ տներում զրաղիրի ձեռքով ինքն էր բերել տալիս խմիչքները, միայն հաշիւը անցնում էր գիւղի ընդհանուր ծախսերի մէջ. Բայց նրա սատանայական խորամանկութիւնը այդ բանի մէջ այն էր, որ խմիչքները իրքը բերել տալով, կարող էր գործ ածել այնքան, որքան իր ցանկութիւնն էր.

Շուտով զրաղիրը վերադարձաւ, բերելով իր հետ մի ամանի ման արաղով.

—Հիմայ կարող ես նստել, հրամայեց նրան Լիֆէնդին,—և մեզ սագիութիւն (մատուռակութիւն) անել.

Զրաղիրը նստեց ամենից ցած և արաղի ամանը դրեց իր մօտ. Նրան յայտնի էր Լիֆէնդու սովորական պատուերը, թէ ուր մի տուն մտնում ես, և ուզում ես, որ ուրախ անցկնենայ, պէտք է առաջ տանտիրոջ բարեկամը թաց անել. Նշանակում է՝ պէտք է նրա ուղեղը թմրեցնել, պէտք է նրան հարբեցնել. Այստեղ թէև ման տէր չը կար, բայց զրաղի Օնսն նրա տեղն էր բռնում. Այս պատճառով զրաղիրը զոհ էր ասլիս յանախ արաղի բաժակը դէպի Օնսն դարձնելով.

Դրացի Օնսն փոքր ինչ սէր ունէր խմիչքի հետ. Մանաւանդ նրան պատահած վերին անբախտութիւններից յետոյ, երբ նրա մեծ որդին մեռաւ, երբ նրա անասունները կոտորվեցան,—Օնսն իր վիշերը մոռանալու համար ընդարձակ ասլիս արաղի, նա ընդունած բաժակը մինչև վերջին կաթիլը ցամաքեցնում էր. Մի կողմից արաղի ազդեցութիւնը, միւս կողմից Լիֆէնդու խոսքերը, թէ նրան գործ և պարապմունք կը տայ, այն ատիճան տպաւորին, այն ատիճան ուրախացրին Օնսին, մինչև իրան մոռանալով, նա սկսեց երգել զանազան թուրքերէն երգեր.

—Գրանով բան չի դառնայ, ասաց Լիֆէնդին, և հրամայեց զրաղիրին, որ գնայ «չալգիներին» կանչէ.

«Չալգիները» մի խումբ տեղային հայ երաժիշտներ էին, որ երգում էին և ածում էին զանազան տարեկան հուսարարանների վրա. Զրաղիրն հրաման հանում էին Լիֆէնդուն, թէ դիզ որ նա գնում էր, որովհետև գիտէին որ Լիֆէնդին գիշերները

Աֆրիկայի ասիական խճուղին (չօսէն) կանգնի ուշ պարզերին, ինչպէս են պ. պ. Նիկոլաձէ և Միհէսնեանց.

—

Պ. Գրիգոր Աթեան և Ս. Շուշանիի (Ամանդուսա) Աթեան ուղարկելով մեզ 14 ր. յոգուտ վնասուածների սովտատնչների, գրում են մեզ հետևեալը. «Ինչպէս որ խոստացած էինք «Մշակի» № 23 մէջ մեր գրած նամակում, ահա ուղարկում ենք ձեզ մարտ ամսի մեր ապրանքի 5%, որն անում է 14 բուբլի. խնդրում ենք այդ փողը հասցնել ի վասպուրականի մեր սովտանչ եղբայրներին և քոյրերին»։

—

ԹԻՖԼԻՍԻՆ բնակվող պ. Մկրտիչ Տէր-Մկրտչեանց ուղարկել է մեզ 13 բուբլ յոգուտ Վանի սովտանչների, որ նա ժողովել է հետևեալ անձինքներից,—տիկին Մարիամ Ազգատեանից 10 ր., իշխանուհի Մարիամ Զուսէվիան Տարիան-Մաուրովով 2 ր., և Մկրտիչ Տէր-Մկրտչեանց 1 ր., ընդամենը 13 բուբլ։

—

ԿԱՏԱՎԻՆ պ. Բարուրով ուղարկել է մեզ 10 բուբլ, որպէս զի մենք հասցնենք այդ փողը Վանի սովտանչներին։

—

Հինգշաբթի, ապրիլի 3-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ Թատրոնում արվեցաւ մի կենդրան յոգուտ Թիւրքիայի հայ սովտանչների։ Մասնակցում էին տիկին Գամարով, օրիորդ Խոսրովեվ, օրիորդ Սիրանուշ, պ. պ. Ադամեան, Մէլմոն, Մանդինեան և ուրիշներ։ Որկէսզի ածեց Զուլաֆիեանցի «Արչակ II» օպէրայի ուվերտիւրան, իսկ օր. Սիրանուշ երգեց պ. Կորդանովի մի բանաստեղծութիւն։ Կարգադրողները աշխատեցին կազմել կենդրէոնը այնպէս որ կատարված պիէսների մի քանիսները հայ հեղինակների գրուածներ լինեն։ Տիկին Գամարովի և օր. Խոսրովեվի երաժշտական գեղեցիկ ընդունակութեան մասին մենք ասելիք ենք համարում խօսել։ Նրանց խաղը որդէն յայտնի է Թիֆլիսցիներին։ Կենդանի պատկերները, մեր կարծիքով, չատ անաջող էին և ոչինչ տպաւորութիւն չը թողեցին հանդիսականների վրա. սոված մարդիկ ու կանայք ձոր հագուստներով, յետոյ փոխանակ ցոյց տալու ինչպէս բաւականութիւն են ստանում սովտանչները, մեր աչքի առջև ներկայացաւ հին հեռանչական կամ յունական չգեղ ինչոյզ։ Որքան է եղել երեկոյի զուտ արդիւնքը,—մեզ յայտնի չէ։ Բայց ասում են եղել է զուտ արդիւնք 100 բուբլ։

—

Ասում են որ ապրիլի 3-ին Թիֆլիսի թատրոնում յոգուտ սովտոց տուած կենդրէոնի մասնակցողները վճարեցին գաղիոնի համար Թիֆլիսի հայոց թատրոնական կոմիտէին 300 բուբլ։ Այդ օրը կոմիտէի ներկայացման օրն էր, իսկ յայտնի է որ կոմիտէը վճարում է Գալմին 200 բուբլ իւրաքանչիւր երեկոյի համար։ Այժմ, չը նայելով որ կենդրէոնը բարեգործական նպատակով էր, այն էլ յոգուտ Վանի սովտանչների, կոմիտէը չը բաւականացաւ պահանջելու իր 200 բուբլ կենդրէոնի տուղներից, այլ ուելացրեց դարձեալ 100 բուբլ չան։ Բաւական չէ որ կոմիտէը մինչև այժմ ոչինչ չը տուեց յոգուտ Վանի սովտանչների, բայց ուշաստով է չանվել երբ ուրիշները այդ նպատակով կենդրէոն են տալիս։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՐԱՆՈՒԹ

Փարիզում հրատարակվող կղերական ուղղութեան «Univers» լրագրի մէջ տպված է հետևեալ նկատողութիւնը։

Մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ անհատներ, պատգամաւորներ և հոգևոր միաբանութիւնների ներկայացուցիչներ խորհրդակցում են ֆրանսիական կառավարութեան վերջին հրամանների առիթով։ Ճշմարիտ է այդպիսի խորհրդակցութիւններ եղել են և դարձեալ կը լինեն։ Այժմ մենք դրանից առելի ոչինչ չենք հաղորդի, այսքանը միայն կասենք, որ կատարեալ համաձայնութիւն է տիրում այդ անձինքների մէջ և որ նրանք եռանդով կընդդիմանին կառավարութեանը։ Բերլինում հրատարակվող «National-Zeitung» լրագիրն հետաքրքրում են, որ պապը բողոքել է ֆրանսիական կառավարութեան վերջին հրամանների դէմ և հրաժարել է իր ներկայացուցչին որ նա զգոյշ լինի, չունենալ իր յարաբերութիւնները կառավարութեան հետ, բայց մի և նոյն ժամանակ հոգևոր միաբանութիւնների անդամներին խորհուրդ էր տալ հանգստվել կառավարութեան հրամանին։ Պապի բողոքի մէջ ցաւակցութիւն է յայտնած ֆրանսիական կառավարութենից վերջին ժամանակներում հոգևորականների վերաբերութեամբ գործ դրած միջոցների առիթով։ Պապը, ինչպէս երևում է, չէ ցանկանում, որ Ֆրանսիայի և Հռոմի դիպլոմատական յարաբերութիւնները ընդհատվին։ Իսկ կղերականները աշխատում են գործը այդ վանմանին հասցնել։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Կուրանովի և Տիրկէ հիմնելազոր զուտոների գլխաւորները էր որ հրամայած է այլ ևս չը գործածել սպանական ձեվ հարուածող զորձանաներ։

ԹԱՒՐԻԶ, 3 ապրիլի։ Թագաւոր Կայսրը, կոմս Լօրիս-Մելիքովի առաջարկութեան համաձայն, կատարեալ ներում շնորհեց գինուորական դատարանից դատապարտված Վանաց-կով, Սուտէյլիին և Զուգասվ Համբարձումին ուսանողներին։ Այդ ուսանողները մեղադրվում էին յանցաւոր պրոպագանդային մասնակցելու մէջ։ Իշխան Գորչակովի առողջութիւնը առաջվայ դրութեան մէջ է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 ապրիլի։ Պետական բանկի 5% առանցին առաջին չորքանի արժէք 93 ր. 87 կ., երկրորդ 92 ր. 75 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 12 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տասնակը արժէ 22 ր., երկրորդ 221 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տասնակը արժէ 91 ր., երկրորդ 91 ր., երրորդ 91 ր. 12 կ., ոսկի 6 ր. 75 կ.։ Ռուսաց 1 բուբլ Լոնդոնի վրա արժէ 25,28 պենս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 215 մարկ 50 պֆ., Փարիզի վրա 275 ֆր. 50 սանտ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգիստ է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 ապրիլի։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Թագաւոր Կայսրը հաստատութիւն տուեց Կարգադրող Բարձր Մասնաժողովի կարգադրութեան նը պօլիցիայի հսկողութեան տակ եղած և վարչական ձևով արտաքսած անձինքներին վերարերեալ տեղեկութիւնները վերաքննելու համար։ Կարգադրութեան նպատակն է թեթևացնել միշտ անձինքներից, մանաւանդ ուսանողներից, նրանց գրութիւնը, որոնք նահանգապետների վճռութեան համաձայն, խոստովանելն իրանց յանցանքը։ «Правит. Вѣстн.» հաղորդում է, որ վարչական ձևով արտաքսելու մասին Սրեձկեան Սիրիրի զլխաւոր նահանգապետին նոյն իրաւունքներ են տուած, ինչ որ տուած էին ժամանակաւոր գլխաւոր նահանգապետներին։ Իշխան Գորչակովի առողջութիւնը առաջվայ դրութեան մէջ է։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 3/15 ապրիլի։ Պրիզրենի մօտ երևեցան այրանցի գինուորված խումբեր։ Մուխտար-փաշա գնում է նրանց ցրվելու համար։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 3 ապրիլի։ Արնաուտները մտան Սերբիա, Բուգոշինի մէջ վերցրին զէնքերի և պարարի պահեստները։ Սերբիան Թիւրքիային եռանդոտ բողոք ներկայացրեց։

ԼՕՆԴՈՆ, 7 ապրիլի։ Ասսոր Բիկոնսֆիլդ ներկայացրեց Թագուհուն իր հրաժարականի մասին խնդիրքը։ Թագուհին ընդունեց նրա հրաժարականը։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

առանց գէֆիֆ չի անցկացնի, նրան կը զուարճանեն և նրանից փողը կը ստանան։

Նուստով յայտնվեցան ալչակիները, գլուխ տուեցին և չարունցան սեղանի չուրը։ Ջանտիկիները այժմ տիպված էր կերակուրների քանակութիւնը ուելացնել։

Էֆէնդին թարեւանեց հարցնել ալչակիներից ազգութիւնը։

—Ձեր Նորին ամենայն էլ լաւ ենք, պատասխանեցին նրանք։

Երբ կերան, խմեցին, կշտացան, վառվառէն կրկին դուրս եկաւ իր թագատի տեղից և սկսեց սեղանը հաւաքել։ Բայց արաքի մեծ ամանը անշարժ մնաց իր տեղումն։ Նա արդէն մի քանի անգամ դատարի գլխաւորն էր գնացել և վրը յետ դարձել։ Բաժակները չարունակ պարբերվում էին։ Ալչակիներին գլուխներն էլ տաքացան։

—Հիմա սկսեցէք, հրամայեց էֆէնդին։

Նրանք սկսեցին։ Փոքրիկ խրթիթը կենդանացաւ տափակ երաժշտութեան խառնաշփոթ և ողբալի հնչիւններով։

Էֆէնդին գնդվում էր իր տեղի ամենավերջի տրամադրութեան մէջ։

Քանի բարձրից յետոյ արենաստուր Պետրոսի խրթիթ չուրը և կուտի վրա հաւաքվեցան դրամի կիսիները, աղջիկները, և սկսեցին երգիչներից ու լուսատուներից նայել, և զուարճանալ նեղագանգուեան ձայներով։ Ոչինչ ախրան չէ ուրախացնում գիւղացի կնոջը որպէս երաժշտութիւնը, որին նա չար կարօտ է մնում, միայն ձմեռը հարսանիքների ժամանակ լսելու բախտ ունենալով։

Փոքր առ փոքր ամբիոնը տաքացաւ և ուելի բաղդրելով կերպարանք ստացաւ։ Արաղի արբեցութեան և ալչակիներին նուազածութեան ձայնի հետ տիրեց ընդհանուր խառնակութիւնը։ Ինչպէս ասում են՝ ալչունը էլ իր տիրոջը չէր ճանաչում։ Ամեն մարդ գլուխը կորցրել էր։ Միայն էֆէնդին զգաստ էր, միայն նա իրան պահել էր իմանում։ Այդ միջոցին գրասում հաւաքված կնիկների և աղջիկների բազմութիւնը համարձակութիւն ստացաւ, և կամաց կամաց ներս մտնելով, նրանք նստեցին Սուսանի և վառվառէի մօտ, և սկսեցին ալնտեղից լսել երաժիշտներին։

—Պար, պար, բացականչեց էֆէնդին ծախ տարով,—պար եմ ուզում։

Այդ միջոցին դրացի Օհան, որ հաղիւ կարողանում էր իրան ոտքի վրա պահել, վերկացաւ, և հանդիսականների միջից բռնելով երկու փոքրիկ աղջիկների ձեռքից, համարեա զօռով քարշ տուեց, աղջիկների ձեռքից, համարեա զօռով քարշ տուեց, աղջիկների ձեռքից, համարեա զօռով քարշ տուեց, վերջապես սկսեցին պարել։

—Շաքաչ, շաքաչ *) գոռում էին երաժիշտները, ուելի թունդ կերպով ածելով։

Եւ էֆէնդին գնում էր միմիր ածածի դրամ պարողների ափի մէջ, նրանք տալիս էին երաժիշտներին։

Պարը, որպէս սովորաբար լինում է, սկսվեցաւ փոքրիկ աղջիկներից և հետզհետէ հանդիսական ուելի հասակաւորները։ Ուսաջին զոյգը յոգնելուց յետոյ իրանց ձեռքի թաշկինակները ձգեցին ուրիշ երկու աղջկայ վրա, այդ նշան էր, որ այժմ նրանքը պէտք է պարէին։ Այսպէս հերթը հետզհետէ փոխվում էր, և ամեն անդամ մէջ էին մտնում մի զոյգ պարողներ։ Էֆէնդին առատութեամբ մի զոյգ պարողներ։ Էֆէնդին առատութեամբ լցնում էր նրանց բուռը ածածի ոչաքաներով, և երաժիշտները եռանդով ածում էին։

Հերթը հասաւ վառվառէին։ Գեղեցիկ աղջիկը նայում է։ Ամեն մարդ գլուխը կորցրել էր։ Միայն էֆէնդին զգաստ էր, միայն նա իրան պահել էր իմանում։ Այդ միջոցին գրասում հաւաքված կնիկների և աղջիկների բազմութիւնը համարձակութիւն ստացաւ, և կամաց կամաց ներս մտնելով, նրանք նստեցին Սուսանի և վառվառէի մօտ, և սկսեցին ալնտեղից լսել երաժիշտներին։

—Պար, պար, բացականչեց էֆէնդին ծախ տարով,—պար եմ ուզում։

Այդ միջոցին դրացի Օհան, որ հաղիւ կարողանում էր իրան ոտքի վրա պահել, վերկացաւ, և հանդիսականների միջից բռնելով երկու փոքրիկ աղջիկների ձեռքից, համարեա զօռով քարշ տուեց, աղջիկների ձեռքից, համարեա զօռով քարշ տուեց, վերջապես սկսեցին պարել։

—Շաքաչ, շաքաչ *) գոռում էին երաժիշտները, ուելի թունդ կերպով ածելով։

Եւ էֆէնդին գնում էր միմիր ածածի դրամ պարողների ափի մէջ, նրանք տալիս էին երաժիշտներին։

Պարը, որպէս սովորաբար լինում է, սկսվեցաւ փոքրիկ աղջիկներից և հետզհետէ հանդիսական ուելի հասակաւորները։ Ուսաջին զոյգը յոգնելուց յետոյ իրանց ձեռքի թաշկինակները ձգեցին ուրիշ երկու աղջկայ վրա, այդ նշան էր, որ այժմ նրանքը պէտք է պարէին։ Այսպէս հերթը հետզհետէ փոխվում էր, և ամեն անդամ մէջ էին մտնում մի զոյգ պարողներ։ Էֆէնդին առատութեամբ լցնում էր նրանց բուռը ածածի ոչաքաներով, և երաժիշտները եռանդով ածում էին։

Հերթը հասաւ վառվառէին։ Գեղեցիկ աղջիկը գերազանցից բոլորից իր չնորհալի պարով։ Նրա ամեն մէկ չարժումների մէջ նշմարվում էր գրաձիայ և կանարդիկ հրապուրանք։

—Մեր երկրում, խոսեց էֆէնդին, հայերի մէջ մի լաւ սովորութիւն կայ, երբ աղջիկը իր պարը վերջացնում է, մտանում է տան պատուաւոր տիրոջ, չքնում է նրա առջև, գլուխը դնում է նրա ծնկի վրա, և այդքան ժամանակ չէ բարձրացնում, մինչև նրանից մի լաւ ընծայ չէ ստանում *)։

—Այդ չատ լաւ սովորութիւն է, ձայն տուեցին երաժիշտները,—պէտք է այստեղ էլ մտնել այդ սովորութիւնը։

—Լաւ-լաւ է, դու պիտի լինես առաջին օրինակը, ասաց նրան էֆէնդին.—դէ, մտեցիր, գնա։

Վառվառէն ամոթխածութիւնից բոլորովին չը փոթվեցաւ և անշարժ մնաց իր տեղում։ Նա ուելի բարձր էր համարում, որ դեմքը պատռվէ և իրան կուլ տայ, քան թէ գլուխը մի օտար մարդու գրկումը դնէ։ Բայց ամեն կողմից նրան բրթեցին, քաշքշեցին, ասելով, գաղջի, գնա, մի ամաչիր, քեզ բան կը ասչ—և վերջապէս նրան ուժով տարան էֆէնդու մօտ, և նա ստիպվեցաւ իր գեղեցիկ գլուխը գնել էֆէնդու ծնկների վրա։ Էֆէնդին փայփայեց վառվառէի սիրուն գլխակները և գրեց նրա ափի մէջ երկու ոսկի։

Մինչ էֆէնդին այսպիսի քէֆերով էր զբաղված, ներս մտաւ նրա զարմիկներից մէկը, մտաւոր, և ականջին ասաց. «այն մարդին, որի համար պատրաստ էիք, գտանք»—«Լաւ նստեցէք», և ամենայն զգուշութեամբ պահեցէք, մինչև ես առաջուան դրութեան կանգնեմ, հրամայեց էֆէնդին անլսելի ձայնով։

Զարմիկն հեռացաւ։

Ինչ մարդու համար էր այդ կարգադրութիւնը,—ոչ ոք չը հասկացաւ։

Արդէն գլուխից բաւական անցել էր։ Արենաստաւոր Պետրոսի խրթիթը փոքր առ փոքր դատարկվեցաւ։ Երաժիշտները հեռացան։ Դրացի Օհանն արբեցութիւնից բոլորովին անզգայ իր տունը տարան։ Բազմութիւնը ցրվեցաւ։

Արենաստաւորի խրթիթի մէջ մնաց միայն պատուելի հիւրը զրերի հետ, որը այնքան խմել էր, որ ունեցած մի հատիկ աչքն էլ ոչինչ չէր տեսնում։ Սուսանը անկողին պատրաստեց էֆէնդու համար, հրաւիրեր հանգցրին և բոլորը հանգստացան։

Այն գիշերը ինչ էր պատահել,—Աստուած գիտէ, բայց առաւօտեան վառվառէն չատ տխուր էր, և արտասուքը խեղճ աղջկայ աչքերից մի քանի անգամ էր ցամքել...

Նոյն գիշերվայ առաւօտեան պահուն, գեղեցկը չը բացված, այս գիւղի մէջ կատարվեցաւ մի ուրիշ ցաւալի անցք. մի երիտասարդի չղթաներով կապած, տարան զինուորական գործակատարի մօտ, որ նոր եկել էր այս կողմերում պատերազմական կարգադրութիւնների համար։

Գիւղացիներից ոչ ոք չը տեսաւ նրան,—միայն Թօմաս էֆէնդին խաչի միջից, նրա եանից նայելով, մի առանձին գլուխի հրճուանքով ասում էր իր մտքում. «գնա այստեղից, որքան կարող ես, փչիր քո գուդուկը...»

Այդ երիտասարդը պ. Դաւդուկեանն էր, կամ մեր այժմեան պ. Սալմանը։

(Կը շարունակվի)

*) Շաքաչ նշ. այն ածածը, որ ստանում են պարողները հանդիսականներից և յետոյ տալիս են երաժիշտներին։

*) Հայաստանում ոչ մի տեղ չը կայ այսպիսի սովորութիւն. միայն ասիական բռչաների տղաները և կիներները պարելու ժամանակ գործ են դնում այս տեսակ հրապուրիչ ձևեր հանդիսականներից փող ստանալու համար։